

POSTANOWIENIE

Dnia 17 lipca 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Gerard Bieniek (sprawozdawca)

SSN Irena Gromska-Szuster

w sprawie z wniosku M. A.

przy uczestnictwie: Fabryki Wyrobów Runowych B. Spółki Akcyjnej i in.

o ujawnienie zmiany wierzyciela hipotecznego w księdze wieczystej Kw [...],

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 17 lipca 2009 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczyni

od postanowienia Sądu Okręgowego w S.

z dnia 14 maja 2008 r.,

oddala skargę kasacyjną

Uzasadnienie

Wnioskodawczyni M.A. złożyła w dniu 10.10.2007 r. wniosek do Sądu Rejonowego o dokonanie zmiany wpisu w dziale IV księgi wieczystej Kw [...] pod poz. 7 dotyczącego hipoteki kaucyjnej do wysokości 3.500.000 zł przez ujawnienie jej jako wierzyciela hipotecznego w miejsce ucz. post. Fabryki Wyrobów Runowych „B.” S.A. W uzasadnieniu wniosku podała, że była udziałowcem spółki „B. Huta Szkła B.” spółka z o.o. i miała w niej 22.512 udziałów w wartości nominalnej

11.256.000 zł. W dniu 28.10.2005 zawarła umowę zastawu rejestrowego na tych udziałach celem zabezpieczenia wierzytelności Banku Gospodarki Żywnościowej. Wierzytelność Banku zabezpieczona była także hipoteką kaucyjną. Bank w dniu 12.02.2007 r. sprzedał ucz. post. Fabryce „B.” wierzytelność wraz z zabezpieczeniami. Na podstawie tej umowy ucz. post. Fabryka „B.” został ujawniony jako wierzyciel hipoteczny. W dniu 6.04.2007 r. uczestnik postępowania Fabryka „B.” złożył oświadczenie o przejęciu na własność udziałów wnioskodawczyni, która – składając wniosek – twierdziła, że weszła w prawa zaspokojonego wierzyciela.

Sąd Rejonowy – po ponownym rozpoznaniu sprawy - postanowieniem z dnia 26.02.2008 r. wniosek oddalił. Sąd ten uznał, że skuteczne są postanowienia umowy zastawu w części dotyczącej przejęcia na własność udziałów wnioskodawczyni w spółce „B. Huta Szkła B”. Po przejęciu udziałów współnikiem w tej Spółce jest Fabryka Wyrobów Runowych „B.” S.A., która posiada 22 152 udziały o wartości nominalnej 11.256.000 zł. Sąd nie podzielił jednak stanowiska wnioskodawczyni odnośnie zakresu zaspokojenia wierzyciela, bowiem art. 22 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. Nr 149, poz.703 ze zm.) odnosi się do sytuacji, gdy w umowie wartość przedmiotu zastawu została ściśle określona. Tego wymagania nie spełnia podanie wartości nominalnej, które nie uwzględnia zmiany wartości. Wartość nominalna nie może stanowić kryterium oceny zaspokojenia wierzyciela w rozumieniu art. 518 § 1 pkt 1 k.c. Potwierdza to oświadczenie ucz. post. z którego wynika, iż na dzień przejęcia udziałów ich wartość wynosiła 572.614,97 zł. Dokument ten nie spełnia także wymagań z art. 31 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece.

Podzielając to stanowisko Sąd Okręgowy w S. postanowieniem z dnia 15.05.2008 r. oddalił apelację wnioskodawczyni. Wnioskodawczyni wniosła skargę kasacyjną od tego postanowienia zarzucając naruszenie art. 22 ust. 1 pkt 3 i 23 ustawy z dnia 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. Nr 149, poz. 703 ze zm.) o związku z art. 518 § 1 pkt 1 k.c. a nadto naruszenie art. 626⁸ i 233 k.p.c., co miało istotny wpływ na wynik sprawy. Wskazując na powyższe wnioskodawczyni domagała się uchylenia zaskarżonego postanowienia

oraz poprzedzającego go postanowienia Sądu Rejonowego i przekazania sprawy temu Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności należy odnieść się do zarzutów naruszenia przepisów postępowania, co miało istotny wpływ na wynik sprawy. W skardze kasacyjnej zarzuca się w tym zakresie naruszenie art. 233 k.p.c. przez całkowicie dowolną ocenę dowodów oraz naruszenie art. 626⁸ § 1 i 2 k.p.c. przez przekroczenie granic kognicji sądu wieczystoksięgowego. Pierwszy z tych zarzutów nie wymaga merytorycznego ustosunkowania się. Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów i oceny dowodów. Odnosząc się natomiast do zarzutu naruszenia art. 626⁸ § 1 i 2 k.p.c. stwierdzić należy, że w okolicznościach sprawy nie sposób dostrzec, aby nastąpiło naruszenie tego przepisu. Przepis art. 626⁸ § 1 k.p.c. przyjmuje bowiem zasadę wszczęcia postępowania na wniosek [(a taki w sprawie został złożony), a wpis dokonywany jest w granicach wniosku (przy oddaleniu wniosku nie sposób mówić, o przekroczeniu tych granic)]. Art. 626⁸ § 2 k.p.c. określa natomiast kognicję sądu wieczystoksięgowego, która jest ograniczona do badania formy i treści wniosku, formy i treści dokumentów dołączonych dla wniosku oraz treści księgi wieczystej. Wbrew literalnemu brzmieniu tego przepisu sąd wieczystoksięgowy obejmuje jednak swoim badaniem także ogólne przesłanki rozstrzygnięcia, jak: właściwość miejscową, zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych wnioskodawcy, jego zastępstwo przez przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika. Niewątpliwie istotne znaczenie dla określenia kognicji sądu wieczystoksięgowego ma pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w postanowieniu z dnia 2.07.2004 r. II CK 265/04 (niepublik.), w którym stwierdzono, że przepis art. 626⁸ § 2 k.p.c. nie może być rozumiany jako ograniczający rolę sądu w postępowaniu wieczystoksięgowym do realizacji wyłącznie funkcji rejestracyjno-ewidencyjnej. Określony w nim zakres kognicji sądu wieczystoksięgowego wyklucza wprawdzie przeprowadzenie jakichkolwiek własnych dowodów i dokonywania na ich podstawie własnych ustaleń, co jednak nie stoi na przeszkodzie wyjaśnieniu i sprawdzeniu poprawności danych, na które powołuje się strona, załączając stosowne dokumenty. W kilku orzeczeniach Sąd Najwyższy wyjaśnił, że czynność materialna stanowiąca

podstawę wpisu powinna być badana przez sąd nie tylko pod względem formalnoprawnym, lecz także pod względem jej skuteczności materialnej. Oznacza to, że sąd musi badać, czy czynność ta uzasadnia powstanie, zmianę lub wygaśnięcie prawa, które ma być wpisane lub wykreślone z księgi. Badanie, czy czynność prawna mająca stanowić podstawę wpisu spowodowała – in concreto – powstanie, zmianę lub wygaśnięcie prawa podlegającego ujawnieniu w księdze wieczystej wymaga dokonania prawidłowej wykładni prawa (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 27.10.2004 IV CK 121/04, OSNC 2005, nr 11, poz. 191; z dnia 14.06.1993 r. II CR 54/93, niepublik, i inne). Badanie treści dokumentu dołączonego do wniosku mieści w sobie konieczność oceny, czy dokument ten stanowi uzasadnioną podstawę wpisu (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 29.06.2004 r. II CK 541/03, niepublik.). W granicach kognicji sądu rozpoznającego wniosek o wpis mieści się ocena skutków prawnych umowy, na podstawie której wpis ma nastąpić (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.01.2003 r. II CKN 1155/00, OSNC 2004, nr 4, poz. 61). Z kolei w postanowieniu z dnia 13.06.2003 r. III CKN 630/00, [Prawo bankowe, z 2004, nr 10, s. 13) Sąd Najwyższy uznał, iż podstawą wpisu w księdze wieczystej może być dokument obejmujący nowację w rozumieniu art. 506 k.c., przy czym treść umowy nowacyjnej może być ustalona na podstawie interpretacji oświadczenia woli stron. W świetle tych orzeczeń Sądu Najwyższego nie może być mowy o tym, aby sądy orzekające w niniejszej sprawie przekroczyły granice kognicji sądu wieczystoksięgowego określone w art. 626⁸ § 2 k.p.c. Jeśli bowiem podstawą wpisu w sprawie nie był przepis art. 518 § 1 pkt 1 k.c., lecz czynność, o której ten przepis stanowi, czyli spłacenie przez osobę trzecią cudzego długu, za który jest odpowiedzialna rzeczowo, co w konkretnym przypadku oznacza przejęcie udziałów obciążonych zastawem przez wierzyciela, to oczywiście w ramach kognicji sądu wieczystoksięgowego leżała ocena materialnoprawna umowy o ustanowieniu zastawu rejestrowego z dnia 28.10.2005 r. zawartej między BGŻ a wnioskodawczynią, w której przewidziano (pkt 10 możliwość zaspokojenia roszczeń Banku przez przejęcie przedmiotu zastawu na własność (k. 785); umowy sprzedaży wierzytelności z dnia 12.02.2007 r. (k. 653) zawartej między BGŻ a uczestnikiem postępowania Fabryką „B.”, oraz oświadczenie uczestnika postępowania Fabryki „B.” z dnia 6.04.2007 r. o przejęciu

przedmiotu zastawu na własność (k. 783). Są to przecież podstawowe dokumenty, na które powołuje się wnioskodawczyni dla wykazania, iż wstąpiła w prawa zaspokojonego wierzyciela (art. 518 § 1 pkt 1 k.c.). W ramach kognicji Sądu wieczystoksięgowego oczywiście leżało badanie, czy te czynności wykazane na wskazanych wyżej dokumentach uzasadniały zmianę wierzyciela, która miała być ujawniona w księdze wieczystej. Nie można więc uznać za uzasadniony zarzut naruszenia art. 626⁸ § 2 k.p.c. Przeciwnie, obowiązki, jakie z tego przepisu wynikały dla sądu wieczystoksięgowego, sąd ten wykonał prawidłowo.

Przechodząc do oceny zarzutu naruszenia art. 22 ust. 1 pkt. 3 i art. 23 ustawy z dnia 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. z 2009, Nr 67, poz. 569) w związku z art. 518 § 1 pkt 1 k.c. należy wskazać, iż wnosząca skargę kasacyjną dopatrzyła się naruszenia tych przepisów w tym, że sądy uznały za konieczne przedstawienie dowodu spłaty przez wnioskodawczynię wierzytelności przysługującej uczestnikowi postępowania mimo, iż uczestnik ten przejął udziały, które obciążone zastawem stanowiły rzeczowe zabezpieczenie wierzytelności; w tym, iż sądy uznały, iż umowa o ustanowieniu zastawu rejestrowego nie wskazywała wartości zabezpieczenia.

W sprawie jest poza sporem, iż wnioskodawczyni nie przedłożyła dowodu na to, iż spłaciła wierzyciela tj. uczestnika postępowania, a tego literalnie biorąc wymaga art. 518 § 1 pkt 1 k.c. jeżeli osoba trzecia spłaciła wierzyciela w inny sposób. W okolicznościach sprawy w rachubę wchodziło zaspokojenie wierzyciela – jako zastawnika przez przejęcie przez niego na własność przedmiotu zastawu. Taką możliwość zaspokojenia zastawnika przewiduje art. 22 ustawy z dnia 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym (...). Art. 22 ust. 1 pkt 3 tej ustawy, do którego odwołuje się wnioskodawczyni, stanowi, iż umowa zastawnicza może przewidywać zaspokojenie zastawnika przez przejęcie przez niego na własność przedmiotu zastawu rejestrowego, jeżeli przedmiotem zastawu rejestrowego są rzeczy, wierzytelności i prawa lub zbiory rzeczy lub praw stanowiące całość gospodarczą, a strony w umowie zastawniczej ściśle oznaczają wartość przedmiotu zastawu albo określiły sposób ustalenia jego wartości dla zaspokojenia zastawnika. Z art. 22 wiąże się ściśle kolejny przepis art. 23 tej ustawy, który bliżej określa reguły zaspokojenia zastawnika w drodze przejęcia na własność przedmiotu zastawu

rejestrowego. Z przepisu tego wynika, że: - jeśli przedmiotem zastawu są instrumenty finansowe, to ich wartość ustala się po kursie notowań z końca dnia przejęcia;

- jeżeli przedmiotem zastawu są rzeczy występujące powszechnie w obrocie towarowym ich wartość ustala się na podstawie średniej ceny tych rzeczy z dnia przejęcia,
- jeżeli przedmiotem zastawu są inne rzeczy, wierzytelności i prawa, to wierzytelność zastawnika ulega zaspokojeniu do wysokości wartości przedmiotu zastawu przejętego na własność; jeżeli wartość ta przewyższa wysokość wierzytelności zabezpieczonej zastawem, zastawnik jest zobowiązany do zwrotu nadwyżki.

To ostatnie stwierdzenie nawiązuje do treści art. 22 ust. 1 pkt 3 ustawy, które wymaga, aby strony ściśle oznaczyły wartość przedmiotu zastawu albo określiły sposób ustalenia jego wartości.

Powstaje pytanie, czy tym wymaganiom odpowiada umowa z dnia 28.10.2005 r. o ustanowieniu zastawu rejestrowego na udziałach w spółce z o.o., a ściśle biorąc pkt. 10 ppkt 2 tej umowy, który przewiduje – jako jeden ze sposobów zaspokojenia zastawnika – przejęcie, przedmiotu zastawu na własność, jeśli zważyć, że w pkt. 3 podano jedynie wartość nominalną udziałów. Na to pytanie sądy orzekające w sprawie odpowiedziały negatywnie i jest to prawidłowe stanowisko. Udział ma wartość nominalną i rynkową, Wartość nominalna udziału oznaczona jest w umowie spółki i stanowi odpowiednią część kapitału zakładowego. Wartość nominalna może ulec podwyższeniu lub obniżeniu w przypadku podwyższenia lub obniżenia kapitału zakładowego. Wartość rynkowa udziału wyznaczona jest przez cenę, po której aktualnie udział może być zbyty lub nabyty. Na cenę rynkową udziału wpływa przede wszystkim kondycja ekonomiczna spółki oraz wielkość jej majątku. W tym kontekście nie ma więc wątpliwości, że przewidziany w art. 22 ust. 1 pkt 3 ustawy wymóg, aby strony w umowie zastawniczej ściśle oznaczyły wartość przedmiotu zastawu oznacza – w odniesieniu do udziałów – określenia ich wartości rynkowej. Jedynie wówczas można uznać, że zastawnik zaspokoił się do określonej wysokości, która wyznacza

wartość rynkową udziałów. Alternatywą jest określenie sposobu ustalenia wartości przedmiotu zastawu dla zaspokojenia zastawnika. Tych wymagań nie spełnia postanowienie pkt 10 ppkt 2 umowy zastawniczej, skoro wskazanie wartości nominalnej udziałów, nie może być uznane za ścisłe oznaczenia wartości przedmiotu zastawu. Potwierdza to zresztą stanowisko uczestnika postępowania, który odwołując się do wartości rynkowej przejętych udziałów wykazuje, że co najwyżej można mówić o częściowym zaspokojeniu wierzytelności. Zaistniały spór między stronami nie może być jednak rozstrzygnięty w postępowaniu wieczystoksięgowym.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzeczono jak w sentencji.